

PEDAGOGICKÝ SPRIEVODCA

Spolufinancovaný
Európskou úniou

OBSAH

<u>Úvod</u>	4
<u>Pochopenie GreenCompu vo vzdelávaní</u>	5-10
• Čo je Green Comp?	5
• 4 oblasti kompetencií a 12 kompetencií	6-9
• Prečo GreenComp funguje dobre? Prečo je to dôležité?	10
<u>Výučba pre udržateľnosť: Od rámca k praxi</u>	11 – 14
• Výučba o udržateľnosti verzus výučba pre udržateľnosť	11
• GreenComp vo formálnom, neformálnom a informálnom prostredí	12 – 13
• Bežné výzvy pedagógov a ako ich riešiť.	14
<u>Pedagogické prístupy a metódy učenia (neformálne vzdelávanie, zážitkové, inkluzívne)</u>	15-16
<u>Stelesnenie hodnôt udržateľnosti (oblasť 1)</u>	17 – 20
<u>Kritické myslenie o udržateľnosti (oblasť 2)</u>	21 – 25

Predstavovanie udržateľnej budúcnosti
(oblasť 3)

26 – 29

Konanie v prospech udržateľnosti
(oblasť 4)

30 – 34

Navrhovanie aktivít a používanie
nástrojov

35 – 37

Záver

38 – 39

Referencie

40 – 42

Úvod

Táto pedagogická príručka poskytuje komplexný, štruktúrovaný a kolaboratívny rámec pre pochopenie a zapojenie sa do udržateľnosti. V celej Európe naberá environmentálna výchova na obrátkach, no mnohým mladým ľuďom stále chýbajú zmysluplné príležitosti pochopiť udržateľnosť a konať vo svojich komunitách. Hoci je dôležitosť environmentálnych otázok všeobecne uznávaná, zostáva otázkou: ako môžeme efektívne pripraviť ďalšiu generáciu na budovanie udržateľnejšej budúcnosti?

Európa sa nachádza v rozhodujúcom momente. Na jednej strane zelená transformácia pretvára naše spoločnosti; na druhej strane digitálna revolúcia nanovo definuje spôsob, akým žijeme, pracujeme a učíme sa. Na priesečníku týchto síl sa nachádzajú naše školy a mládežnícke centrá, kde sa od pedagógov a mladých ľudí očakáva, aby boli tvorcami zmeny, často bez štruktúry, vedenia alebo zdrojov, ktoré by na to potrebovali.

Táto príručka reaguje na tento problém. Predstavením kľúčových konceptov a ponukou jasnej štruktúry sa zameriava na podporu pedagógov a pracovníkov s mládežou pri vytváraní zmysluplných vzdelávacích skúseností, ktoré podporujú „**zelené kompetencie**“. Je rozdelená do troch vzájomne prepojených častí, ktoré podporujú každý krok cesty vzdelávania v oblasti udržateľnosti.

Prvá časť kladie koncepčný základ, predstavuje „**GreenComp**“ a princípy výučby udržateľnosti. Druhá časť skúma hodnoty udržateľnosti a vyzýva pedagógov, aby sa zamysleli nad tým, ako ich stelesniť, kriticky myslieť a predstavovať si udržateľnú budúcnosť. Tretia časť sa zameriava na konanie, poskytuje konkrétne príklady, aktivity a nástroje, ktoré premietajú vedomosti do praxe.

Táto príručka načrtáva pedagogické princípy, ktorými sa riadi projekt EcoQuest 2, a slúži ako základ aj inšpirácia. Podporuje rozvoj inovatívnych vzdelávacích zážitkov, ako je napríklad **videohra** a **hra LARP (Live Action RPG)** v rámci projektu. Posilňuje schopnosť pedagógov podporovať environmentálne občianstvo, kritické myslenie a podporovať angažovanosť mladých ľudí.

Táto príručka je rozdelená do troch vzájomne prepojených častí, pričom každá z nich je navrhnutá tak, aby podporovala pedagógov počas ich cesty za výučbou a zvyšovaním povedomia o udržateľnosti. Prvá časť kladie koncepčný základ, predstavuje GreenComp a výučbu udržateľnosti. Na základe týchto základov sa druhá časť hlbšie ponára do hodnôt udržateľnosti. Skúma, ako ich stelesňovať, kriticky myslieť (napr. odhaľovať greenwashing) a akú budúcnosť si môžeme predstaviť na základe týchto kľúčových hodnôt. Tretia a posledná časť sa zameriava na konanie v prospech udržateľnosti. Poskytuje konkrétne príklady aktivít a nástrojov na konanie v prospech udržateľnosti. Jasným definovaním princípov a cieľov, ktorými sa riadi projekt EcoQuest 2, táto príručka poskytuje pevný pedagogický základ pre všetky výstupy. Podporuje vytváranie zmysluplnejších a efektívnejších vzdelávacích zážitkov a slúži ako inšpirácia a referencie pre vývoj vlastných vzdelávacích hier (videohier a LARP) projektu EcoQuest 2. Posilňuje tak chápanie environmentálneho občianstva a kritického myslenia pedagógov.

Pochopenie GreenCompu vo vzdelávaní

Čo je Green Comp?

Predstavte si, že vás požiadajú, aby ste do svojej práce začlenili udržateľnosť. Čo to znamená? Zahŕňa to recykláciu vašich papierov, dochádzanie na bicykli, povzbudzovanie študentov k vegetariánskej strave alebo zapojenie sa do aktivizmu?

Alebo možno všetko vyššie uvedené?

Na to je GreenComp.

GreenComp je európsky referenčný rámec, ktorý vysvetľuje, čo udržateľnosť ako kompetencia v skutočnosti znamená „a ako ju možno rozvíjať prostredníctvom vzdelávacieho systému“ (JRC, 2022). Inými slovami, pomáha vám prejsť od „študenti by sa mali starať o planétu“ k „študenti dokážu analyzovať systémy, predstaviť si alternatívne budúcnosti a spoločne podniknúť zmysluplné kroky“. GreenComp je reakciou na „rastúcu potrebu ľudí zlepšovať a rozvíjať vedomosti, zručnosti a postoje, aby mohli žiť, pracovať a konať udržateľným spôsobom“. (JRC, 2022)

Mnoho ľudí chce konať, ale cítia sa niekde uviaznutí medzi informačným zahltením a pocitom bezmocnosti. Tento „katalyzátor“, vyvinutý v rámci Európskej zelenej dohody, je tu na podporu stratégií a vyplnenie medzery medzi teoretickými vedomosťami a postojmi. Zvyšuje povedomie o environmentálnych výzvach, podporuje systémové myslenie a posilňuje kolektívne aj individuálne konanie.

GreenComp je v podstate spoločný plán pre „učenie sa dobre žiť na „obmedzenej planéte“, napísaný v jazyku, ktorý učitelia a pracovníci s mládežou dokážu skutočne používať. Premieňa veľké slová ako „udržateľnosť“ a „zelená transformácia“ na konkrétne, učebné kompetencie, ktoré môžete začleniť do hodín, projektov a každodennej praxe.

4 oblasti kompetencií a 12 kompetencií

GreenComp je štruktúrovaný okolo štyroch vzájomne prepojených oblastí, z ktorých každá má tri kompetencie. Môžete si ich predstaviť ako štyri „dvere“ k vzdelávaniu v oblasti udržateľnosti: **hodnoty, komplexnosť, budúcnosť a konanie.**

1) Stelesňovanie hodnôt udržateľnosti

Táto prvá oblasť sa týka toho, na čom nám záleží a ako sa to prejavuje v našich rozhodnutiach.

Zahríňa:

Ocenenie udržateľnosti

- Ide o pochopenie toho, prečo je udržateľnosť v prvom rade dôležitá. Žiaci si začínajú uvedomovať, že to, ako dnes žijeme, ovplyvňuje iných ľudí, iné druhy a budúce generácie. Vedia pomenovať, čo si cenia (napr. spravodlivosť, blahobyť, biodiverzita) a tieto hodnoty používať ako kompas v každodennom živote a rozhodovaní.

Podpora spravodlivosti

- Udržateľnosť sa netýka len životného prostredia. Ide aj o to, kto z nej profituje, kto platí cenu a čí hlas je vypočutý. Podpora spravodlivosti znamená brať do úvahy nerovnosti (lokálne aj globálne), chápať koncepty ako klimatická spravodlivosť a starať sa o spravodlivé a dôstojné živobytie pre všetkých. V praxi to môže vyzeráť ako spochybňovanie toho, čí pohľady chýbajú v učebnici alebo v lokálnom projekte.

Podpora prírody

- Dôraz sa tu kladie na uvedomenie si, že ľudia sú súčasťou prírody, nie sú od nej oddelení. Zahríňa to ocenenie biodiverzity, zdrojov, ktoré príroda poskytuje, a pocit zodpovednosti a starostlivosti o ne. Žiaci sa presúvajú od „príroda je niekde tam vonku“ k „môj život závisí od zdravých ekosystémov a moje činy ich ovplyvňujú“.

Tieto kompetencie spolu pomáhajú študentom zakotviť udržateľnosť vo vlastných hodnotách a identitách. Vďaka tomu má udržateľnosť osobný význam. Bez toho môže zostať udržateľnosť len ďalšou abstraktnou témou na skúšky.

2) Prijatie komplexnosti v udržateľnosti

- Táto druhá oblasť sa zaoberá tým, ako uvažujeme o „chaotických“ a vzájomne prepojených problémoch. Pomáha študentom pochopiť, že neexistujú jednoduché a univerzálne riešenia na výzvy udržateľnosti.

Systémové myslenie

- Táto kompetencia sa týka pochopenia toho, ako sú prvky vzájomne prepojené a interagujú v rámci systémov. Ide o videnie súvislostí. Študenti skúmajú, ako sa prvky systému (napríklad výroba potravín, doprava, kultúra, politika, osobné návyky) navzájom ovplyvňujú. Systémové myslenie tiež znamená pochopenie toho, že zmena jednej časti systému môže mať nezamýšľané účinky inde.

Kritické myslenie

- Tu sa študenti učia spochybňovať informácie, predpoklady a dominantné naratívy. Pýtajú sa: Kto rozpráva tento príbeh? Aké dôkazy sa používajú? Kto by mohol mať prospech, keby sme veci robili takto aj naďalej? Namiesto slepého prijímania ekologických posolstiev dokážu odhaliť greenwashing, identifikovať predsudky a porovnať alternatívne vysvetlenia.

Rámovanie problému

- Spôsob, akým definujeme problém, formuje, aké riešenia zvažujeme. Rámovanie problému pomáha študentom opísať výzvy v oblasti udržateľnosti z viacerých perspektív. Objasňuje, čo je v stávke, a pomáha im rozhodnúť sa, na ktoré aspekty sa zamerať.

Táto oblasť povzbudzuje študentov, aby tolerovali neistotu, pracovali s napätím a videli, že zvyky a kultúry sú hlboko zakorenené, ale nie nemenné. Takéto zmýšľanie je nevyhnutné pri práci v oblasti klímy, biodiverzity alebo sociálnej spravodlivosti.

3) Predstava udržateľnej budúcnosti

Predstavte si, že by sa o udržateľnosti diskutovalo iba v kontexte kríz. Ľudia by sa pochopiteľne cítili zahltení. Táto tretia oblasť namiesto toho vyzýva jednotlivcov, aby si predstavili rôzne budúcnosti a svoju úlohu pri ich vytváraní.

Gramotnosť budúcnosti

- Táto gramotnosť je schopnosť skúmať rôzne možné scenáre budúcnosti a pochopiť, že budúcnosť nie je vopred určená. Čo by sa mohlo stať, ak by sme pokračovali tak, ako sme fungovali doteraz? Aké iné cesty by sme si mohli zvoliť? Ako by vyzeral dobrý život v rámci planetárnych hraníc? Budúcnosť sa nedá len predpovedať. Je to priestor na predstavovanie, skúmanie a formovanie.

Prispôsobivosť

- Nie je to tajomstvo: prechody k udržateľnosti zahŕňajú zmeny a zmeny môžu byť nepríjemné. Adaptabilita znamená byť ochotný a schopný prispôbiť správanie, plány a postoje, keď sa okolnosti zmenia. Má individuálnu aj kolektívnu stránku: vzájomná podpora počas zmien to robí jednoduchším a inšpiratívnejším.

Prieskumné myslenie

- Toto je kreatívna stránka práce s budúcnosťou. Namiesto toho, aby sme si príliš skoro položili otázku „Čo je realistické?“, hráme sa s otázkou „Keby bolo čokoľvek možné, čo by som urobil pre udržateľnosť?“.

Tieto kompetencie nechávajú priestor pre nádej, kreativitu a samostatnosť.

4) Konanie v prospech udržateľnosti

Táto posledná oblasť je pre mladých ľudí často najmotivujúcejšia: premieňať myšlienky a hodnoty na konkrétne činy.

Politická angažovanosť

- Politická angažovanosť nie je len o straníckej politike. Ide o pochopenie toho, ako sa v spoločnosti prijímajú rozhodnutia, uznanie vášho práva zapojiť sa a poznanie rôznych spôsobov, ako ovplyvniť zmenu.

Kolektívna akcia

- Výzvy udržateľnosti sú príliš veľké na to, aby sme ich zvládli samostatne. Kolektívna akcia spočíva v spolupráci s ostatnými na spoločných cieľoch: navrhovaní a realizácii projektov, vyjednávaní úloh, riešení konfliktov a oslavovaní pokroku. Spolupráca navyše robí činnosť príjemnejšou a odolnejšou.

Individuálna iniciatíva

- Zároveň sú dôležité individuálne rozhodnutia a drobné činy. Individuálna iniciatíva spočíva v objavovaní príležitostí, prevzatí zodpovednosti a začatí niečoho bez čakania na povolenie.

Táto posledná oblasť uzatvára cyklus: od hodnôt a porozumenia, cez komplexnosť a budúcnosť, až po konkrétne činy vo svete. Je dôležité poznamenať, že GreenComp neodporuje individuálnym a kolektívnym opatreniam. Považuje ich za doplnkové.

Prečo GreenComp funguje dobre? Prečo je to dôležité?

Z pohľadu pedagóga funguje GreenComp, pretože je **štruktúrovaný** aj **flexibilný**.

Po prvé, ponúka **jasný spoločný jazyk**. Namiesto vágnych cieľov ako „zvýšiť povedomie o zmene klímy“ si môžete naplánovať konkrétne kompetencie, ako napríklad „systémové myslenie“ alebo „kolektívna akcia“, a prediskutovať ich s kolegami a partnerskými organizáciami.

Po druhé, **rámec zodpovedá realite otázok udržateľnosti**. Spája hodnoty, kognitívne zručnosti, myslenie a konanie zamerané na budúcnosť. To odráža skutočnú cestu učenia, ktorou prechádza mnoho mladých ľudí: starostlivosť o niečo, snaha o pochopenie, predstava alternatív, následné konanie (a často aj návrat späť). Ďalším skvelým aspektom je, že keďže kompetencie sú prepojené (nie lineárne), **môžete začať tam, kde sú vaši študenti, a postupne budovať prepojenia**.

Po tretie, **GreenComp nie je obmedzujúci**. Nehovorí vám, ktoré témy máte vyučovať ani aké metódy máte používať. Namiesto toho poskytuje referenciu, ktorú si môžete prispôbiť svojmu kontextu: mestská odborná škola, vidiecke mládežnícke centrum, univerzitný kurz, neformálne vzdelávanie. Táto **flexibilita** je obzvlášť dôležitá v rozmanitých vzdelávacích systémoch a kultúrnom prostredí Európy.

V neposlednom rade rámec prirodzene **podporuje inovatívne pedagogické postupy**: projektové vzdelávanie, interdisciplinárnu prácu, hranie rolí, iniciatívy vedené mládežou atď. Tieto pútavé aktivity požívajú študentov mapovať systémy, prehodnocovať problémy, predstavovať si budúcnosť a organizovať kolektívne akcie na prehĺbenie ich chápania udržateľnosti.

Prečo na tom tak záleží?

Pretože vieme, že politické dohody, zelené technológie a finančné stimuly sú síce kľúčové, ale samy o sebe nestačia. Dlhotrvajúca zmena si vyžaduje ľudí, ktorí myslia holisticky, ktorí dokážu spochybniť súčasné svetonázory a ktorí sa cítia schopní konať individuálne aj s ostatnými, aby formovali spravodlivejšiu/udržateľnejšiu budúcnosť. A presne to má GreenComp podporovať.

Hoci GreenComp magicky nevyrieši klimatickú krízu ani neprepíše vzdelávacie systémy zo dňa na deň, ponúka jasný, zdieľaný a flexibilný rámec toho, ako môže vyzeráť „učenie sa pre udržateľnosť“.

Výučba pre udržateľnosť: Od rámca k praxi

Výučba o udržateľnosti vs. výučba pre udržateľnosť

Existuje rozdiel medzi „vyučovaním o udržateľnosti“ a „vyučovaním pre udržateľnosť“.

Vyučovanie o udržateľnosti znamená zdieľanie vedomostí: klimatické zmeny, strata biodiverzity, znečistenie, energetické systémy, vzorce spotreby alebo ciele udržateľného rozvoja. Je to nevyhnutné, pretože študenti potrebujú základné pochopenie problémov, aby sa s nimi mohli zaoberať. Ak sa však vzdelávanie tým zastaví, udržateľnosť zostáva hlavne témou, o ktorej sa treba dozvedieť (nie nie niečím, čo treba žiť, spochybňovať alebo formovať).

Výučba udržateľnosti ide ešte o krok ďalej. Využíva udržateľnosť nielen ako obsah, ale aj ako „účel“ a metódu učenia. Cieľom nie je len poznať fakty o environmentálnych problémoch, ale rozvíjať kompetencie potrebné na ich riešenie v reálnom živote. To znamená pomôcť študentom kriticky myslieť, vidieť súvislosti medzi environmentálnymi, sociálnymi a ekonomickými systémami, predstaviť si alternatívne budúcnosti a konať s ostatnými zmysluplným spôsobom. Inými slovami, výučba udržateľnosti je o „formovaní“ schopných, reflexívnych a aktívnych občanov.

Z pedagogického hľadiska je toto rozlíšenie dôležité, pretože mnohé výzvy v oblasti udržateľnosti sa nedajú vyriešiť len informáciami. Študenti môžu vedieť, že plastový odpad je škodlivý alebo že klimatické zmeny sú naliehavé, no stále sa cítia bezmocní alebo odtrhnutí od konania.

„GreenComp“ sa sem dobre hodí, pretože podporuje vzdelávanie, ktoré podporuje hodnoty, systémové myslenie, myslenie zamerané na budúcnosť a konanie. Nezaobchádza s udržateľnosťou len ako so samostatným predmetom, ale ako so spôsobom učenia sa naprieč predmetmi a kontextami.

GreenComp vo formálnom, neformálnom a informálnom prostredí

Jednou z najväčších silných stránok GreenCompu je, že funguje v rôznych prostrediach: formálnom, neformálnom a informálnom vzdelávaní. Je dostatočne flexibilný, aby sa prispôbil rôznym vzdelávacím realitám a zároveň ponúka spoločný jazyk pre kompetencie v oblasti udržateľnosti.

Formálne prostredie

Vo formálnom vzdelávaní, ako sú školy, odborné vzdelávanie a vyššie vzdelávanie, sa GreenComp môže použiť na integráciu udržateľnosti do učebných osnov, predmetov a plánovania učiteľov. Prípadové štúdie v „**správe skupiny Technopolis a 3s**“, výskumnej správe, ktorá predstavuje príklady toho, ako sa GreenComp uplatňuje v Európe, ukazujú, že pedagógovia využili GreenComp na vývoj vzdelávacích materiálov, začlenenie udržateľnosti do existujúcich kurzov a navrhovanie aktivít založených na kompetenciách naprieč úrovňami od základného vzdelávania až po odborné vzdelávanie a prípravu.

Tento rámec je obzvlášť užitočný, keď sa školy chcú prejsť od izolovaných environmentálnych hodín k súdržnejšiemu prístupu naprieč predmetmi.

Vo formálnom prostredí GreenComp pomáha učiteľom klásť praktické otázky:

„Ktoré kompetencie sú už zahrnuté v našich učebných osnovách?“

„Kde sú medzery?“

„Ako možno prepojiť udržateľnosť s matematikou, vedou, jazykom, občianskou náukou alebo umením?“

„Ako môžeme hodnotiť pokrok spôsobom, ktorý cení nielen vedomosti, ale aj postoje a činy?“

Táto analytická správa od spoločnosti Technopolis Group tiež ukazuje, že implementácia často funguje najlepšie, keď školy prispôbia GreenComp svojmu miestnemu kontextu, a nie keď ho aplikujú „rigidne“. Tento aspekt je dôležitý, pretože školy sa značne líšia v kultúre, zdrojoch, potrebách študentov a očakávaniach národnej politiky.

Neformálne prostredie

GreenComp je obzvlášť silný v neformálnom vzdelávaní, ako je práca s mládežou, workshopy, tábory, výmeny a komunitné projekty. V týchto prostrediach majú pedagógovia viac priestoru na využívanie participatívnych metód, praktických aktivít, dialógu a kolektívnej akcie. Príklady Európskej komisie ukazujú, ako môže GreenComp podporovať mládežnícke projekty, ktoré spájajú vzdelávanie so zmenami v reálnom svete, najmä prostredníctvom „činnosti v prospech udržateľnosti“ (štvrtá oblasť kompetencií).

Tu sa GreenComp stáva veľmi konkrétnym. Mladí ľudia nielen diskutujú o udržateľnosti, ale aj organizujú kampane, navrhujú lokálne riešenia, zapájajú sa do partnerstiev a reflektujú svoju vlastnú úlohu v spoločnosti. Výskum environmentálnej výchovy ukazuje, že občiansku angažovanosť posilňuje lokálne zameranie, participatívne metódy, akčné zložky, kognitívne výzvy a sociálna interakcia. To všetko je vysoko kompatibilné s GreenComp a pomáha vysvetliť, prečo je neformálne vzdelávanie takým silným prostredím pre kompetencie v oblasti udržateľnosti.

Pre pracovníkov s mládežou môže byť GreenComp užitočným nástrojom plánovania. Môže usmerňovať návrh aktivít, ktoré rozvíjajú kolektívnu akciu, politickú angažovanosť a individuálnu iniciatívu. Taktiež pomáha pracovníkom s mládežou vysvetliť partnerom a prispievateľom, aké druhy rastu kompetencií sa projekt zameriava na dosiahnutie.

Informálne prostredie

Informálne učenie je menej štruktúrované a deje sa v každodennom živote: doma, s priateľmi, online, v susedstve, pri koníčkoch alebo prostredníctvom sociálnych médií. GreenComp je tu tiež relevantný, aj keď sa formálne „nevyučuje“. Rámec nám pripomína, že učenie sa udržateľnosti sa neobmedzuje len na triedy. Študenti neustále formujú a testujú hodnoty, správanie a rozhodnutia v každodenných situáciách. Tento aspekt je tiež dôležitý, pretože informálne prostredie často silne ovplyvňuje mladých ľudí. Rozhovory s rodinou, kultúry rovesníkov, zvyky komunity a online obsah formujú to, ako ľudia premýšľajú o prírode, spravodlivosti a konaní. Výskum naznačuje, že environmentálna citlivosť adolescentov môže podporovať občiansku angažovanosť, najmä keď rodinná diskusia pomáha aktivovať uvedomenie si v praxi. To znamená, že emocionálne prepojenie, každodenné rozhovory a životné skúsenosti majú veľký význam (Valenti a kol., 2023).

Bežné výzvy pre pedagógov a ako ich riešiť

Implementácia vzdelávania o udržateľnosti s GreenComp nie je vždy jednoduchá:

1. Udržateľnosť sa môže zdať príliš široká

Hlavnou výzvou je, že udržateľnosť je obrovským problémom. Pedagógovia sa môžu pýtať: kde začať? Táto téma sa môže zdať náročná, najmä ak zahŕňa naraz klímu, prírodu, spravodlivosť, ekonomiku, spotrebu a budúcnosť. GreenComp pomáha tým, že rozdeľuje myšlienku do štyroch oblastí a dvanástich kompetencií. Začnite v malom: vyberte si jednu kompetenciu, prepojte ju so skutočným problémom a najskôr otestujte jeden projekt.

2. Obmedzený čas a zdroje

Mnohí pedagógovia čelia obmedzenému času, obmedzeným vedomostiam a obmedzeným materiálom. Správa Technopolis Group a 3s zdôrazňuje potrebu zdrojov ako bežnú výzvu pri implementácii. Učitelia môžu chcieť pracovať s GreenComp, ale potrebujú pripravené príklady, usmernenia a inštitucionálnu podporu. Praktickou odpoveďou je spolupráca s kolegami a zdieľanie materiálov (namiesto toho, aby všetko nanovo vymýšľali).

3. Prispôbenie sa miestnemu kontextu

GreenComp je flexibilný, ale to tiež znamená, že pedagógovia ho musia preniesť do svojho vlastného kontextu. Čo funguje v jednej krajine, type školy alebo mládežníckej organizácii, nemusí fungovať bez zmeny inde. Musí sa to preniesť do miestnych reálií. Berte to ako sprievodcu, nie ako scenár.

Môžete sa opýtať:

„Aký miestny problém je tu najdôležitejší?“

„Ktoré kompetencie sa hodia k tejto aktivite?“

„Aký jazyk budú moji študenti rozumieť?“

„Ako môžem prepojiť globálnu udržateľnosť s lokálnym životom?“

4. Premena vedomostí na činy

Ďalším častým problémom je rozdiel medzi uvedomením si a konaním. Študenti môžu chápať problémy, ale stále sa necítia pripravení konať. Preto je mimoriadne dôležité zahrnúť skutočné možnosti, tímovú prácu, rozhodovanie a jasné prepojenie medzi učením a konaním.

5. Vyhnite sa vytváraniu zúfalstva

Témy udržateľnosti sa môžu zdať ťažké. Kľúčom k tomu, aby vyzerali „ľahšie“, je nájsť správnu rovnováhu medzi vážnosťou a nádejou. Čo to znamená?

Znamená to uznať rozsah výzvy, ale zároveň nechať priestor pre pocity, príklady zmien a konkrétne spôsoby, ako prispieť. Nádej vo vzdelávaní o udržateľnosti by nemala znamenať predstieranie, že všetko je jednoduché. Malo by to znamenať pomôcť študentom veriť, že informované, kolektívne konanie je dôležité (Vandaele & Stalhammar, 2022).

Pedagogické prístupy a metódy učenia (neformálne vzdelávanie, zážitkové, inkluzívne)

Vzdelávanie k udržateľnosti funguje vtedy, keď sú študenti aktívne zapojení, emocionálne zainteresovaní a schopní prepojiť vzdelávacie skúsenosti s výzvami reálneho sveta. Táto časť predstavuje tri vzájomne prepojené prístupy (neformálne a zážitkové učenie, projektové a participatívne učenie a inkluzívne a dostupné vzdelávanie), ktoré spolu tvoria pedagogický základ projektu „EcoQuest 2“.

- **Neformálne a zážitkové vzdelávanie**

Neformálne vzdelávanie (NFE) poskytuje mladým ľuďom uznávaný priestor na rozvoj kompetencií aj mimo vyučovania. Vyznačuje sa flexibilitou, dobrovoľnou účasťou, zameraním na študenta a praktickou relevantnosťou. Ako zdôrazňujú Rada Európy a Partnerstvo pre mládež Európskej komisie, mládežnícke organizácie sú kľúčovými poskytovateľmi neformálneho vzdelávania, ktoré podporuje občiansku angažovanosť, demokratickú účasť a osobný rast.

V kontexte vzdelávania v oblasti udržateľnosti umožňuje neformálne vzdelávanie (NFE) mladým ľuďom učiť sa praxou. Ide o transformáciu teoretických vedomostí na autentické skúsenosti. Vychádzajúc z teórie zážitkového učenia Davida Kolba, zážitkové učenie funguje v cykloch: **skúsenosť → reflexia → konceptualizácia → experiment**. Prostredníctvom tohto iteračného procesu si študenti prehlbujú porozumenie a internalizujú hodnoty spojené s udržateľnosťou a aktívnym občianstvom (Kolb, 1984).

Medzi praktické príklady patria vonkajšie environmentálne výskumy, komunitné projekty, simulácie a hry na riešenie problémov v spolupráci. Konfrontáciou so skutočnými výzvami sa študenti presúvajú od uvedomenia k činom. Rozvíjajú kompetencie opísané v Európskom rámci kompetencií udržateľnosti (GreenComp).

V digitálnom veku môže zážitkové učenie integrovať aj praktickú interakciu s digitálnymi nástrojmi a simuláciami. Umožňuje študentom vizualizovať a experimentovať s komplexnými systémami (napr. modely obehového hospodárstva alebo sledovače uhlíkovej stopy). Takéto imerzívne metódy posilňujú prepojenie medzi abstraktnými konceptmi a vnímateľnou realitou (Beckem a Watkins, 2012).

Vďaka tomu je učenie relevantné aj transformačné.

- **Neprojektové a participatívne prístupy**

Neprojektové a participatívne vzdelávanie rozširuje zážitkové vzdelávanie tým, že mladých ľudí stavia do centra ich vlastnej vzdelávacej cesty. Namiesto interakcie s vopred definovaným obsahom študenti spoluvytvárajú vedomosti prostredníctvom projektov, ktoré riešia skutočné výzvy udržateľnosti.

Tento prístup buduje autonómiu, spoluprácu a systémové myslenie (zručnosti, ktoré sú nevyhnutné pre porozumenie dnešným globálnym zmenám).

Konkrétnym príkladom je iniciatíva Európskej študentskej únie „YOU(TH) ACT FOR FUTURE“ (Konáš pre budúcnosť), ktorá prepojila ciele trvalo udržateľného rozvoja (SDG) s neformálnym, participatívnym vzdelávaním. Prostredníctvom workshopov zameraných na budovanie kapacít a zapojenia mládeže tento projekt pomáha účastníkom prepojiť miestne opatrenia s globálnymi prioritami udržateľnosti.

Mládežnícke organizácie môžu tiež zosúladiť svoje iniciatívy v oblasti neformálneho vzdelávania so správou Eurydice „Vzdelávanie pre udržateľnosť v Európe“ (2024). Správa uznáva interdisciplinárne vzdelávanie založené na kompetenciách ako kľúčový politický smer v európskom vzdelávaní v oblasti udržateľnosti. Z tohto hľadiska neformálne vzdelávanie dopĺňa formálne učebné osnovy. Poskytuje holistické vzdelávacie ekosystémy naprieč školami, mládežníckymi centrami a miestnymi komunitami.

- **Inkluzívnosť, dostupnosť a práca s rôznorodými študentmi**

Udržateľnosť je spojená s inklúziou. Čo je však inklúzia? Inklúzia znamená zabezpečiť, aby každý účastník mohol zmysluplne prispieť podľa svojich silných stránok. Inkluzívne a dostupné vzdelávanie neuznáva rozmanitosť ako prekážku, ale ako zdroj kreativity, inovácie a kolektívnej inteligencie. Preto je začlenenie inkluzívnej praxe do vzdelávania v oblasti udržateľnosti mimoriadne dôležité. Aký má zmysel predstavovať si sľubnú a udržateľnú budúcnosť, ak nevítame rozdiely v schopnostiach, pôvode a štýle učenia.

Medzi vítané rozdiely patrí:

- Používanie jasného a konkrétného jazyka podloženého vizuálnymi pomôckami alebo symbolmi.
- Poskytnutie dodatočného času na spracovanie informácií a odpoveď.
- Ponúka viacero foriem účasti: hovorenú, písomnú, vizuálnu alebo digitálnu.
- Tiché a bezpečné prostredie na učenie, ktoré minimalizuje preťaženie zmyslových zmyslov.

A čo prístupnosť?

Prístupnosť presahuje rámec fyzických úprav. Zahŕňa jasnosť komunikácie, vyvážené tempo a premyslený multisenzorický dizajn (čo prospieva jednotlivým študentom).

Práca s rôznorodými študentmi, ako sú napríklad tí so špecifickými poruchami učenia (napr. dyslexia, dyskalkúlia, ADHD), si vyžaduje špecifické metódy. Neformálne vzdelávanie je v tomto smere obzvlášť účinné. Ako už bolo spomenuté, neformálne vzdelávanie si cení osobné vyjadrenie a kreativitu pred štandardizovaným hodnotením.

Všetci sa postarajme o to, aby bolo vzdelávanie v oblasti udržateľnosti dostupné pre každého.

Stelesnenie hodnôt udržateľnosti

(Oblasť 1)

Prvá oblasť GreenComp je postavená na **troch kompetenciách: oceňovanie udržateľnosti, podpora spravodlivosti a podpora prírody**. Predtým, ako jednotlivci alebo komunity začnú riešiť environmentálne alebo sociálne výzvy, musia sa najprv zamyslieť nad tým, čomu veria, na čom im záleží a ako tieto presvedčenia a hodnoty formujú ich pohľad na svet. Tri kompetencie v tejto oblasti nie sú len abstraktné ideály. Sú etickou orientáciou, ktorá udáva smer celého rámca.

Oceňovanie udržateľnosti začína sebauvedomením. Žiada od jednotlivcov, aby sa zamysleli nad svojimi osobnými hodnotami a preskúmali, ako tieto hodnoty súvisia so širšími otázkami udržateľnosti. Zahŕňa to uvedomenie si, že hodnoty nie sú fixné ani univerzálne, ale menia sa naprieč kultúrami, generáciami a okolnosťami.

Čo znamená žiť podľa zelených hodnôt?

Zelené kompetencie neznamenajú len chápanie udržateľnosti ako abstraktného konceptu, ale **jej stelesnenie**. Ide o rozvíjanie hodnôt, návykov a pocitu vlastnej iniciatívy, z ktorých môže vychádzať zmysluplné konanie.

Mladí ľudia sú dnes obklopení informáciami o environmentálnej kríze. Mnohí poznajú rozsah problému. Menej často sa im však ponúka priestor na zaoberanie sa osobnejšou otázkou: **Ako to ovplyvňuje môj život a čo si v skutočnosti cením?**

Hodnoty udržateľnosti vychádzajú z uvedomenia si, že ľudský blahobyť je prepojený so zdravím planéty. Medzi tieto hodnoty patrí environmentálna starostlivosť, rovnosť, zodpovednosť a dlhodobé myslenie. Zdôrazňujú, že súčasné kroky nesmú ohroziť schopnosť budúcich generácií uspokojovať svoje potreby. Základným aspektom hodnôt udržateľnosti je zodpovednosť, individuálna aj kolektívna. Mladí ľudia musia pochopiť, že ich každodenné rozhodnutia, ako sú spotrebiteľské návyky alebo nakladanie s odpadom, majú širšie environmentálne dôsledky.

Podpora spravodlivosti je miestom, kde sa stretáva udržateľnosť a sociálna spravodlivosť. Základný poznatok je priamočiary, ale často nepríjemný: **tí, ktorí k ekologickej kríze prispeli najmenej, sú často najviac vystavení jej následkom.**

- Komunity v zraniteľných regiónoch, ktoré čelia suchu a záplavám.
- Domorodé obyvateľstvo, ktorého pôda bola zatažená alebo vyčistená.
- Nový priemyselný závod sa postaví vedľa chudobnej štvrte, a nie vedľa bohatej.
- Budúce generácie, ktoré nemali slovo v rozhodnutiach, ktoré formovali svet, ktorý zdedia.
- Samotní mladí ľudia, ktorí vyrastajú s následkami rozhodnutí urobených desaťročia pred ich narodením.

Podpora spravodlivosti znamená klásť si otázku: **kto z toho profituje a kto za to platí?** Učiť sa od tých, ktorí sa z nutnosti po celé generácie orientujú v udržateľnosti ako držitelia vedomostí, ktorých skúsenosti často siahajú hlbšie ako akákoľvek politika.

Nie sme izolovaní jednotlivci, sme súčasťou komplexných sietí vzťahov s ekosystémami, komunitami, ľuďmi na celom svete, ktorých životy formujú tie isté planetárne systémy. Zelené hodnoty nás požívajú, aby sme sa vnímali ako bytosti založené na vzťahoch a konali so zmyslom pre solidaritu, ktorá presahuje náš bezprostredný okruh.

Tieto hodnoty sa prejavujú v našich každodenných rozhodnutiach, v tom, čo jeme, ako cestujeme, čo kupujeme, ako hovoríme o svete. A prejavujú sa aj v kultúre našich mládežníckych skupín, organizácií a vzdelávacích priestorov.

Podpora prírody nabáda k zásadnému prehodnoteniu jedného z dominantných predpokladov moderného života: že ľudia stoja oddelene od prírodného sveta a majú nad ním autoritu.

Dominantným príbehom posledných dvoch storočí bol príbeh o ľudskom dobývaní prírody: skrotenie riek, odlesňovanie, ťažba zdrojov, premena krajiny. Tento príbeh priniesol výhody, ale zároveň nás priviedol do bodu vážnej ekologickej krízy. Podpora prírody znamená odstúpiť od tohto príbehu a nahradiť ho iným – **takým, v ktorom sú ľudia súčasťou ekosystémov.**

Populárna kultúra môže tiež pomôcť ľuďom viac premýšľať o svojom vzťahu k prírode. Napríklad nový film od Pixaru s názvom **Hoppers** (2026) ukazuje príbeh o dievčati, ktoré sa spojí so zvieratami, aby chránilo ich biotop. Film povzbudzuje ľudí, aby lepšie chápali prírodu a viac sa o ňu starali. Je to pekné pozeranie!

Opätovné spojenie s prírodou je základom. Nebojujete za niečo, s čím sa necítite spojení. Tieto ekosystémy majú právo na existenciu a my máme voči nim zodpovednosť.

Ako zdôrazňuje **rámec EcoPatrol**, zmysluplné environmentálne vzdelávanie nezačína faktami, ale pestovaním pocitu spolupatričnosti k prírodnému svetu. V neformálnom vzdelávaní sa táto hodnota často prebúda prostredníctvom priamej skúsenosti: čas strávený vonku, spomalenie, venovanie pozornosti tomu, čo je okolo vás (EcoPatrols, 2024).

Od poznania k bytiu

Namiesto toho, aby mladých ľudí vnímal ako pasívnych príjemcov environmentálnych informácií, chápe učenie ako aktívny proces osobného a kolektívneho skúmania, ktorý rovnakou mierou zapája zvedavosť, emócie a reflexiu. Cieľom nie je naplniť mladých ľudí správnymi environmentálnymi vedomosťami, ale podporiť ich v rozvíjaní ich vlastného zmysluplného vzťahu k udržateľnosti (EcoPatrols, 2024).

- Prejavovanie skutočnej zvedavosti o prírodný svet, otvorené zamyslenie sa nad vlastnými hodnotami a voľbami a vytváranie skupinovej kultúry, v ktorej sa k udržateľnosti pristupuje ako k spoločnému skúmaniu, a nie ako k povinnosti, sú niektoré zo spôsobov, akými môžu pracovníci s mládežou stelesniť túto prvú oblasť GreenComp v praxi. Pre pracovníkov s mládežou, ktorí hľadajú štruktúrované východiskové body, ponúka sada nástrojov SALTO pre zelené mäkké zručnosti (Marchese a kol., 2024) celý rad aktivít neformálneho vzdelávania špeciálne navrhnutých pre kompetencie v tejto oblasti, od cvičení zameraných na reflexiu hodnôt až po vonkajšie tímové aktivity zamerané na prepojenie s prírodou.

Oblasť 1 projektu GreenComp začína otázkou, kto sme a na čom nám záleží. Zapojenie sa do týchto troch kompetencií znamená rozvíjať nielen vedomosti o ekologickej kríze, ale aj osobný vzťah k nej.

Kritické myslenie o udržateľnosti

(Oblasť 2)

Tri kompetencie v tejto oblasti – **kritické myslenie, systémové myslenie a rámcovanie problémov** – vybavujú jednotlivcov odolnosťou voči zjednodušujúcim naratívom a schopnosťou zaoberať sa skutočným chaotickým svetom takým, aký je.

Byť gramotný v oblasti udržateľnosti znamená viac než len starať sa, znamená to vedieť, ako rozoznať rozdiel. Ak nás prvá oblasť žiada, aby sme sa zamysleli nad tým, čo si ceníme, táto nás žiada, aby sme preskúmali, ako myslíme. Táto časť GreenComp sa zameriava na zručnosti, ktoré potrebujeme na úprimné pochopenie problémov udržateľnosti, čo znamená prijať zložitosť, spochybňovať to, čo nám hovoria, a odolávať príťažlivosti jednoduchých odpovedí.

Tieto tri kompetencie spolu tvoria niečo ako intelektuálnu sadu nástrojov na navigáciu vo svete, ktorý je skutočne zložitý a kde je schopnosť jasne myslieť čoraz cennejšia.

Kritické myslenie

Kritické myslenie v kontexte udržateľnosti znamená aktívne skúmanie zdrojov informácií, predpokladov obsiahnutých v argumentoch a záujmov, ktoré môžu formovať spôsob, akým je udržateľnosť formulovaná a diskutovaná. To zahŕňa aj obrátenie kritického pohľadu na seba a všímanie si toho, ako vaše zázemie, vzdelanie a spoločenské postavenie formujú to, čo si myslíte, ako aj posolstvá prichádzajúce od spoločností, vlád a dokonca aj organizácií, ktorým dôverujete.

Jedným z najjasnejších príkladov, prečo je kritické myslenie v oblasti udržateľnosti dôležité, je **fenomén greenwashingu**. Greenwashing sa vzťahuje na prax, ktorou sa spoločnosti, produkty alebo politiky prezentujú ako environmentálne zodpovedné bez toho, aby vykonali zmysluplné zmeny vo svojich skutočných postupoch. Zneužíva rastúci verejný záujem o udržateľnosť a zároveň aktívne bráni systémovým zmenám potrebným na riešenie klimatickej krízy a ekologickej krízy.

V dobe informačného zahltenia je rozvoj kritického myslenia nevyhnutný pre pochopenie udržateľnosti. Environmentálne problémy sú zložité, vzájomne prepojené a často ovplyvnené politickými a ekonomickými záujmami. Mladí ľudia musia byť vybavení nielen vedomosťami, ale aj schopnosťou spochybňovať, analyzovať a hodnotiť informácie.

Kritické myslenie je nevyhnutné pre zvládnutie zložitosti udržateľnosti. Rozvíjaním zručností, ako je **analýza, hodnotenie a reflexia**, sa mladí ľudia môžu stať informovanými a posilnenými účastníkmi rozhodovania o životnom prostredí. Riešenie problémov, ako je greenwashing, ďalej posilňuje ich schopnosť konať zodpovedne v zložitom a často zavádzajúcom informačnom prostredí.

Tu je niekoľko vzorcov, ktoré stojí za to poznať:

- Značka oblečenia uvádza na trh kapsulovú kolekciu vyrobenú z recyklovaného plastu z oceánov. Titulok je pútavý. Spoločnosť medzitým vyrába miliardy odevov ročne, prevažne syntetických, v továrňach poháňaných uhlom. Udržateľná kolekcia je reálna, ale predstavuje zlomok celkovej produkcie. Pozitívny príbeh signalizuje zmenu bez toho, aby ju značka musela skutočne realizovať.
- Letecká spoločnosť ponúka cestujúcim možnosť kompenzovať emisie uhlíka z ich letu príspevom do programu výsadby stromov. Logika sa zdá byť rozumná. Stromy však dosiahnu dospelosť až po desaťročiach, môžu byť vysadené v ekosystémoch, kam prirodzene nepatria, a často sa nachádzajú na pozemkoch, ktoré už boli chránené. Neexistuje ani záruka, že stromy nebudú v budúcnosti vyrúbané. Emisie z letu sa medzitým okamžite dostali do atmosféry a zostanú tam viac ako storočie. Kompenzácia uhlíka, ako sa uplatňuje v súčasnosti, má tendenciu odkladať štrukturálne zmeny, ktoré musí letecký sektor vykonať, namiesto toho, aby ich nahrádzala.
- Ropná spoločnosť prevádzkuje reklamné kampane, v ktorých zdôrazňuje svoje investície do obnoviteľných zdrojov energie, pričom v nich uvádza veterné farmy, solárne panely a vyjadruje sa o čistej budúcnosti. Tieto tvrdenia nemusia byť nevyhnutne nepravdivé. Zabúdajú však na to, že investície do obnoviteľných zdrojov energie zvyčajne predstavujú malú časť celkových kapitálových výdavkov, zatiaľ čo väčšina naďalej smeruje do novej ťažby ropy a plynu. Reklama vytvára dojem prechodu, ktorý skutočné výdavky spoločnosti nepodporujú.
- Korporácia oznamuje, že do roku 2050 bude uhlíkovo neutrálna. Tento záväzok znie významne. Užitočnejšie otázky však sú, čo spoločnosť robí teraz, či je jej súčasná trajektória v súlade s obmedzením otepľovania na 1,5 °C a kto bude niesť zodpovednosť, keď uplynie termín. Dlhodobé záväzky v oblasti klímy sú zmysluplné len vtedy, keď sú podložené krátkodobými cieľmi, transparentným podávaním správ a nezávislým overovaním. Bez nich je ťažké odlíšiť záväzok dosiahnuť nulové čisté emisie do roku 2050 od sľubu, ktorý má byť zabudnutý.

Pojmy ako „prírodný“, „ekologický“, „udržateľný“ a „zelený“ zostávajú na väčšine trhov do značnej miery neregulované. Ako uvádza **Sprievodca Futerra Greenwash Guide**, ide o príklady neoriginálneho jazyka: slová bez jasného významu, ktoré môže ktorákoľvek spoločnosť priradiť produktu bez zodpovednosti. Bez uznávaného certifikačného orgánu, overiteľného štandardu alebo transparentných údajov, ktoré by ich podporovali, takéto tvrdenia fungujú skôr ako marketingové signály než ako zmysluplná informácia.

Prečo je to dôležité najmä pre prácu s mládežou?

Pretože mladí ľudia sú primárnym cieľom veľkej časti marketingu udržateľnosti. Záleží im na týchto otázkach, čo z nich robí cenných spotrebiteľov pre značky, ktoré chcú byť vnímané ako starostlivé. Podpora pri vývoji kľúčových nástrojov na hodnotenie týchto tvrdení nespočíva v pestovaní nedôvery, ale v budovaní informovaného konateľstva, ktoré im umožní prejsť od pasívnej konzumácie k skutočnému porozumeniu a zmysluplnému konaniu.

Systémové myslenie je schopnosť pochopiť, ako sú veci prepojené. Väčšina z nás volí lineárne uvažovanie: **identifikovať problém, nájsť jeho príčinu, aplikovať riešenie**. Tento prístup funguje dobre pri jednoduchých výzvach, ale väčšina otázok udržateľnosti nie je priamočiara. Zahŕňajú viacerých aktérov, spätné väzby a dôsledky, ktoré sa odohrávajú v rôznych časových rámcoch a geografických oblastiach. Zmena v jednej časti systému takmer vždy vyvolá účinky inde, niekedy spôsobmi, ktoré je ťažké predvídať. Systémové myslenie nás žiada, aby sme túto zložitosť brali vážne, a nie ju zjednodušovali. **Sú to pavučiny, nie čiary.**

Vezmime si ako príklad **rýchlu módu**, s ktorou sa väčšina mladých ľudí stotožňuje. Zjavným problémom je odpad. Oblečenie vyrobené vo veľkom objeme, nosené krátko a vyhodené. Systémová perspektíva však upriamuje pozornosť na širšiu sieť príčin a následkov.

- Syntetické tkaniny získané z fosílnych palív.
- Farbiace procesy, ktoré kontaminujú vodné toky v krajinách výroby.
- Dodávateľské reťazce postavené na mzdách, ktoré nespĺňajú základné životné štandardy.
- Marketingové stratégie navrhnuté tak, aby urýchlili tempo, akým sa oblečenie javí ako zastarané.

Rozsah nadprodukcie robí individuálne riešenia čoraz nedostatočnejšími. Ani trh s použitým tovarom už nedokáže absorbovať to, čo sa vyrába. Darované oblečenie čoraz častejšie končí na skládkach v zahraničí, namiesto toho, aby si našlo nových majiteľov. Odhady naznačujú, že objem už existujúceho oblečenia postačuje na uspokojenie potrieb nasledujúcich šiestich generácií (Niinimäki a kol., 2020).

Každý z týchto prvkov je prepojený a každý posilňuje ostatné. Systémové myslenie posúva otázku z toho, ako by mali jednotlivci riadiť svoju spotrebu, na to, ako takýto systém vznikol, koho záujmom slúži a čo by sa muselo zmeniť, aby fungoval inak. Systémový mysliteľ sa nepýta len: „Mám recyklovať svoje oblečenie?“. Pýta sa: ako sme sa dostali do sveta, kde je oblečenie také lacné a jednorazové, a kto má z toho prospech?

V praxi sa systémové myslenie môže zavádzať prostredníctvom štruktúrovaných aktivít, ktoré vyzývajú mladých ľudí, aby mapovali súvislosti, prevzali rôzne úlohy zainteresovaných strán alebo sledovali dôsledky jedného rozhodnutia vo viacerých kontextoch. Súprava nástrojov SALTO pre zelené mäkké zručnosti (Marchese a kol., 2024) ponúka na to niekoľko konkrétnych východísk – od cvičení mapovania celého systému až po scenáre hrania rolí, ktoré umiestňujú účastníkov do konkurenčných perspektív. Tieto prístupy majú spoločné odhodlanie sledovať problém ďalej, než je zrejma prvá odpoveď, a zostať zvedavý, aj keď sa obraz skomplikuje.

Rámcovanie problému je kompetencia, ktorá spája predchádzajúce dve. Tú istú environmentálnu výzvu možno formulovať zásadne odlišnými spôsobmi v závislosti od toho, kto ju opisuje, z akej pozície a s akými predpokladmi.

Užitočným príkladom je **zmena klímy**.

- Ak to chápete predovšetkým ako technologickú výzvu, diskusia sa uberá smerom k riešeniam, ako sú lepšie batérie, zachytávanie uhlíka a čistejšie energetické systémy.
- Ak to chápeme ako ekonomický problém, pozornosť sa presúva na uhlíkové dane a zrušenie dotácií na fosílna palivá.
- Ak to formulujete ako otázku spravodlivosti, ústrednými otázkami sa stanú to, kto krízu spôsobil, kto je ňou najviac postihnutý a kto má právo rozhodovať o tom, ako na ňu reagovať.

Každé z týchto rámcov poukazuje na niečo skutočné. Ale každé z nich zároveň zužuje zorné pole. Čisto technologický rámcový systém môže úplne obísť otázky moci a nerovnosti. Čisto ekonomický rámcový systém môže krízu považovať skôr za otázku stimulov než zodpovednosti. Rámcový systém zameraný na spravodlivosť, hoci je nevyhnutný, môže mať niekedy problém vybudovať široké koalície, ktoré si rozsiahla zmena vyžaduje.

Rámcovanie problému ako kompetencia znamená byť schopný rozpoznať, ktorý rámec sa používa, čo zviditeľňuje a čo vynecháva.

Pre pracovníkov s mládežou je formulovanie problému praktickou zručnosťou pri facilitovaní. Znamená to byť schopný pomôcť skupine pochopiť, že existuje viac ako jeden spôsob, ako sa na situáciu pozrieť – a že spôsob, akým formulujete otázku, formuje odpovede, ktoré môžete nájsť. Znamená to pýtať sa: kto formuloval tento problém a kto z toho profituje? Znamená to všímať si, kedy sa o udržateľnosti diskutuje ako o individuálnej voľbe životného štýlu (viac recyklujte! menej lietajte! jedzte menej mäsa!) spôsobom, ktorý odvádza pozornosť od systémových a firemných rozhodnutí, ktoré sú zodpovedné za prevažnú väčšinu emisií.

Oblasť 2 nás žiada, aby sme sa držali komplexnosti, spochybňovali zdroje, ktoré by sme mohli považovať za dôveryhodné, a odolávali príťažlivosti jednoduchých naratívov a zrejmých riešení. Práve táto schopnosť čestného a dôsledného myslenia však robí kroky v oblasti udržateľnosti skôr vecnými než symbolickými.

Predstava udržateľnej budúcnosti

(Oblasť 3)

Tretia oblasť projektu GreenComp predstavuje kreatívny a progresívny rozmer udržateľnosti. Po zamyslení sa nad hodnotami a vyvinutí kľúčových nástrojov na interakciu so svetom takým, aký je, táto tretia oblasť kladie iný druh otázky: **ako by mohol svet vyzeráť a ako sa k nemu začať uberať?** Tri kompetencie v tejto oblasti sú **gramotnosť formovania budúcnosti, adaptabilita a prieskumné myslenie**.

Gramotnosť formovania budúcnosti

Gramotnosť formovania budúcnosti je zručnosť rozvíjaná s cieľom pomôcť ľuďom predstaviť si, používať a chápať budúcnosť, aby sa lepšie orientovali v zložitosti a zmenách v súčasnosti. Je to kompetencia, ktorá zvyšuje kreativitu a umožňuje jednotlivcom prekonať tradičné predpovedanie tým, že sa pripravujú na viacero, rozmanitých scenárov, a nie len na jeden pravdepodobný výsledok.

V kontexte udržateľnosti nie je budúcnosť pevne stanoveným cieľom. Aktívne sa vytvára prostredníctvom **rozhodnutí, politík a praktík súčasnosti**. Do akých energetických systémov investujeme, ako navrhujeme mestá, ako vyrábame potraviny, aké ekonomické modely považujeme za dané - všetky tieto voľby sa hromadia v budúcnosti. Zatiaľ čo predchádzajúce oblasti sa zaoberali predovšetkým hodnotami a kritickou analýzou, táto tretia oblasť presúva pozornosť smerom **k vízií a možnostiam**. Pýta sa, ako by mohla udržateľná budúcnosť konkrétne vyzeráť a aké kapacity sú potrebné na to, aby sme na nej pracovali s predstavivosťou aj cieľom.

Predstavivosť je zručnosť a potrebujeme ju

Budúca gramotnosť spočíva v uvedomení si, že budúcnosť nie je vopred určená a že zamyslenie sa nad viacerými možnými budúcnosťami môže zmysluplne formovať to, ako konáme v súčasnosti.

Hoci sa táto myšlienka môže spočiatku zdať abstraktná, ponúka silný pocit opory, najmä pre mladých ľudí, ktorí čelia **klimatickej úzkosti**, pocitom preťaženia alebo presvedčeniu, že je už neskoro na to, aby sa niečo zmenilo. Výskum opakovane ukazuje, že klimatická úzkosť medzi mladými ľuďmi je významná a rastie. Globálny prieskum 10 000 mladých ľudí vo veku 16 až 25 rokov zistil, že 59 % z nich malo veľké alebo extrémne obavy zo zmeny klímy (Hickman a kol., 2021). Budúcnosť však zostáva skutočne otvorená. Nie je to len upokojujúca myšlienka, ale myšlienka založená na vede o komplexných systémoch (Armstrong McKay, 2024). To znamená, že zmena nie je vždy lineárna alebo predvídateľná. Za správnych podmienok sa pozitívne zmeny môžu objaviť rýchlejšie a hlbšie, ako by sme očakávali, čím sa otvorí priestor pre nové riešenia a smery.

Praktickou formou gramotnosti formovania budúcnosti je myslenie podľa scenárov. Schopnosť predstaviť si a preskúmať viacero rôznych budúcností, nielen tú, ktorá sa zdá najpravdepodobnejšia z nášho súčasného stavu. Ako by mohol vyzeráť svet v roku 2050, ak by sme v nasledujúcom desaťročí urobili vážne zmeny? Ako by vyzerali mestá? Ako by fungovali potravinové systémy? Ako by vyzeral každodenný život ľudí? Nie sú to len plané sny, ale nástroje na orientáciu. Jedným z príkladov tohto prístupu v praxi je **digitálna úniková hra „Vyrieš záhadu toho, čo sa stalo s planétou Zem“**, vyvinutá ako súčasť projektu Save and Game (ELAN, 2023), v ktorej sa účastníci vžijú do úlohy medzigalaktických výskumníkov, ktorí prichádzajú na Zem v roku 2100, a musia poskladať, čo sa zmenilo a prečo. **Budúcnosť sa teda tvorí a vy ste súčasťou jej tvorby.**

Prispôsobivosť

Prispôsobivosť pomáha zabezpečiť, aby videnie zostalo flexibilné.

Cesta k udržateľnejšej budúcnosti nie je lineárna. Intervencie často prinášajú nezamýšľané dôsledky, technológie sa vyvíjajú neočakávanými smermi a politické kontexty sa môžu rýchlo meniť. Komunity môžu reagovať spôsobmi, ktoré sa neočakávali, a myšlienky, ktoré sa spočiatku zdali sľubné, sa v praxi často prejavujú ako väčšia zložitosť.

- Prechod na elektrické vozidlá ponúka užitočnú ilustráciu. Na prvý pohľad sa zdá, že predstavuje jasný a priamočiary pokrok. Bližšie skúmanie však odhalí zložitejší obraz. Lítium a kobalt potrebné na výrobu batérií sa často ťažia za podmienok, ktoré vyvolávajú vážne obavy o ľudské práva. V mnohých krajinách zostávajú elektrické siete do značnej miery závislé od fosílnych palív, čo môže obmedziť celkové prínosy pre klímu. Elektromobily nie sú chybným riešením a pravdepodobne budú hrať dôležitú úlohu v širšom prechode. Účinné zvládnutie tohto prechodu si však vyžaduje schopnosť rozpoznať takéto zložitosti, poučiť sa z nich a podľa toho sa prispôbiť.

Adaptabilita znamená zostať úprimne zvedavý na to, čo sa deje v komunitách, ekosystémoch a vo vede, a nie nasledovať pevný model konania.

Na osobnej úrovni zahŕňa prispôsobivosť aj niečo, čo stojí za to spomenúť mladým ľuďom priamo: **schopnosť tolerovať neistotu a stavať sa k situácii s konštatovaním „Ešte neviem“** bez toho, aby sme prepadli zúfalstvu alebo sa ponáhľali k falošnej istote. To je skutočná emocionálna a kognitívna zručnosť. V rýchlo sa meniacom svete je čoraz dôležitejšia (Lawrance a kol., 2023).

Prieskumné myslenie je kompetencia, ktorá otvára kreatívny rozmer tejto oblasti. Zatiaľ čo gramotnosť v oblasti budúcnosti vyžaduje od mladých ľudí, aby si predstavovali alternatívne budúcnosti, a prispôsobivosť ich žiada, aby zostali otvorení revízii, prieskumné myslenie si vyžaduje prístup k udržateľnosti ako k priestoru pre otvorené a skutočné kladenie otázok. Niektoré z najvýznamnejších inovácií v oblasti udržateľnosti vzišli práve z tohto druhu myslenia.

- Koncept **obehového hospodárstva**, ktorý navrhuje produkty tak, aby sa materiály dali donekonečna opätovne používať, a nie vyhadzovať, vychádzal z biologických princípov, ktoré inžinieri väčšinou ignorovali. Myšlienka komunitných energetických družstiev, kde miestne komunity vlastnia a prevádzkujú vlastnú obnoviteľnú energiu, nevznikla od energetických spoločností, ale od občianskych aktivistov, ktorí sa pýtali, prečo musí byť energetická infraštruktúra vôbec v súkromnom vlastníctve.
- **Regeneratívne poľnohospodárstvo**, ktoré obnovuje zdravie pôdy, a nie ju vyčerpáva, vo veľkej miere čerpalo z poznatkov pôvodného poľnohospodárstva, ktoré hlavná poľnohospodárska veda desaťročia ignorovala.

Prieskumné myslenie znamená priniesť kreativitu, zostať zvedavý, odolávať predčasnému uzavretiu a byť ochotný brať vážne myšlienku, že budúcnosť môže vyzeráť celkom inak ako súčasnosť spôsobmi, ktoré sme si ešte úplne nepredstavovali.

Pre pracovníkov s mládežou a organizácie znamená pestovanie prieskumného myslenia vytvárať priestor, na workshopoch, v projektoch, v rozhovoroch, kde môžu vzniknúť skutočne nové nápady. Znamená to zaobchádzať s mladými ľuďmi nie ako s príjemcami vzdelávania o udržateľnosti, ale ako so skutočnými prispievateľmi k mysleniu o udržateľnosti.

Oblasť 3 projektu GreenComp sa v konečnom dôsledku zaoberá špecifickým druhom nádeje. Druhým nádejou, ktorá je založená na serióznom zapojení sa do toho, čo je možné, na uvedomení si, že budúcnosť zostáva otvorená, že **ľudské konanie a kolektívna činnosť sú zmysluplnými silami** a že práca na budovaní udržateľnejších spoločností už prebieha.

Mládežnícki pracovníci zaujímajú v tejto práci osobitné postavenie. Prostredníctvom svojho vzdelávania pomáhajú vytvárať podmienky, v ktorých si mladí ľudia môžu rozvíjať vedomosti, zručnosti a orientáciu potrebné na zmysluplné zapojenie sa do nej.

Konanie v prospech udržateľnosti

(Oblasť 4)

Štvrtá oblasť rámca GreenComp s názvom „Konanie pre udržateľnosť“ je oblasť, v ktorej sa vedomosti, hodnoty a vízia premietajú do konkrétnych činov.

Zatiaľ čo predchádzajúce oblasti sa zameriavajú na to, čomu veríme, ako myslíme a akú budúcnosť si vieme predstaviť, táto oblasť kladie základnú otázku: ako premeníme naše myšlienky na zmysluplnú zmenu? Zahŕňa tri vzájomne prepojené kompetencie: **politickú angažovanosť, kolektívnu akciu a individuálnu iniciatívu.**

Pre pedagógov a pracovníkov s mládežou je táto oblasť obzvlášť dôležitá. Premosťuje priepasť medzi učením sa o udržateľnosti a skutočným prispievaním k udržateľnej zmene. Mladí ľudia nie sú len budúcimi občanmi. Sú už aktívnymi účastníkmi vo svojich komunitách. Posilnenie ich postavenia konať je nevyhnutné pre budovanie udržateľnejšej a spravodlivejšej spoločnosti.

Politická agentúra: navigácia v systémoch a požadovanie zmien

Politická angažovanosť, ako ju definuje GreenComp, zahŕňa schopnosť orientovať sa v politickom systéme, identifikovať politickú zodpovednosť a vyvodzovať zodpovednosť za neudržateľné správanie a požadovať účinné politiky pre udržateľnosť.

To neznamená, že mladí ľudia sa musia stať politikmi. Znamená to skôr pomôcť im pochopiť, ako sa prijímajú rozhodnutia, kto má moc a ako môžu tieto procesy ovplyvniť.

Politická participácia mladých ľudí má mnoho rôznych foriem. Môže byť konvenčná, ako napríklad hlasovanie alebo pôsobenie v miestnej rade mládeže. Môže byť aj nekonvenčná, ako napríklad účasť na online aktivizme, bojkotoch alebo protestných hnutiach.

Výskum Rady Európy o zmysluplnej politickej účasti mládeže zdôrazňuje, že aby bola účasť skutočne zmysluplná, musí ísť nad rámec symbolickej účasti. Mladí ľudia potrebujú skutočné príležitosti zapojiť sa do rozhodovania, nielen symbolické úlohy (Bárta a kol., 2021).

Pedagógovia a pracovníci s mládežou môžu podporovať politickú angažovanosť tým, že:

- vytváranie bezpečných priestorov pre dialóg o politikách súvisiacich s udržateľnosťou;
- organizovanie simulácií demokratických procesov, ako sú napríklad mládežnícke parlamenty alebo modelové zasadnutia EÚ;
- povzbudzovanie mladých ľudí k zapájaniu sa do štruktúr miestnej samosprávy;
- pomáhať mladým ľuďom pochopiť, ako fungujú inštitúcie a kde leží zodpovednosť.

Pochopenie fungovania politického systému je prvým krokom k vyžadovaniu zmeny. Aj malé akcie, ako napríklad napísanie listu miestnemu zástupcovi alebo účasť na verejnej konzultácii, môžu mladým ľuďom pomôcť rozvinúť zmysel pre politickú angažovanosť.

Kolektívna akcia: spoločné konanie za zmenu

Kolektívna akcia sa vzťahuje na schopnosť konať v prospech zmeny v spolupráci s ostatnými. Výzvy udržateľnosti sú svojou povahou systémové a vzájomne prepojené. Nedokážu ich vyriešiť jednotlivci sami.

Spolupráca, či už v triede, komunite alebo cez hranice, je nevyhnutná pre vytvorenie trvalého vplyvu.

Mladí ľudia v celej Európe preukázali silnú schopnosť kolektívneho zapojenia. Hnutia ako **Fridays for Future** a siete ako **Generation Climate Europe** ukazujú, ako sa mladí ľudia môžu spojiť a presadzovať environmentálne politiky na miestnej, národnej a európskej úrovni.

Organizácie vedené mládežou čoraz viac preklenujú priepasť medzi **aktivizmom na miestnej úrovni** a **inštitucionálnym rozhodovaním**. Priamo zapájajú mladé hlasy do diskusií o udržateľnosti s tvorcami politík. **Aktivizmus na miestnej úrovni** sa vzťahuje na kolektívnu činnosť vedenú bežnými ľuďmi na miestnej úrovni, a nie inštitúciami alebo úradmi. Zahŕňa komunity, ktoré sa spájajú, aby zvyšovali povedomie a presadzovali zmenu v otázkach, na ktorých im záleží, ako je ochrana životného prostredia alebo sociálna spravodlivosť.

Pre pedagógov a pracovníkov s mládežou znamená podpora kolektívnej akcie navrhovanie vzdelávacích skúseností, v ktorých mladí ľudia spolupracujú na riešení reálnych výziev.

Medzi niektoré účinné prístupy patria:

- komunitné projekty udržateľnosti;
- cvičenia participatívneho rozpočtovania;
- skupinové advokačné kampane;
- vzájomné učenie sa a mentoring.

Kľúčom je zabezpečiť, aby kolektívna akcia nebola len o dosiahnutí vonkajšieho cieľa. Ide aj o budovanie sociálnych a občianskych zručností, ktoré dlhodobo udržiavajú demokratickú účasť.

Individuálna iniciatíva spočíva v identifikácii vlastného potenciálu pre udržateľnosť a aktívnom prispievaní k zlepšovaniu vyhliadok pre komunitu a planétu. Spolieha sa na sebaopoznanie, sebaúčinnosť a ochotu konať, a to aj tvárou v tvár neistote.

Je dôležité zdôrazniť, že individuálna iniciatíva nekladie bremeno udržateľnosti výlučne na plecia mladých ľudí. Skôr uznáva, že **každodenné činy sú dôležité** a že každý človek má svoju úlohu.

Môže to siahť od uvedomelejších rozhodnutí o spotrebe až po začatie miestneho environmentálneho projektu. Môže to tiež znamenať obhajobu zmien v škole alebo na pracovisku alebo mentoring rovesníkov v témach udržateľnosti.

Pedagógovia a pracovníci s mládežou môžu podporovať individuálnu iniciatívu tým, že mladým ľuďom pomôžu zamyslieť sa nad svojimi silnými stránkami a vášňami v súvislosti s udržateľnosťou. Poskytnutie konkrétnych príležitostí na prevzatie vedenia je nevyhnutné.

Projekty vedené mládežou sú v tomto smere obzvlášť účinné. Keď mladí ľudia navrhujú, riadia a hodnotia svoje vlastné opatrenia v oblasti udržateľnosti, rozvíjajú si kompetencie aj sebavedomie. Učia sa, že ich príspevky sú dôležité.

Projekty vedené mládežou a komunitné iniciatívy

Projekty vedené mládežou predstavujú jeden z najúčinnějších spôsobov, ako súčasne uviesť do praxe všetky tri kompetencie „Konania pre udržateľnosť“.

Keď mladí ľudia vedú miestnu upratovaciu kampaň, organizujú podujatie zamerané na udržateľnosť alebo vypracúvajú návrh pre svoju obec, uplatňujú politickú angažovanosť, zapájajú sa do kolektívnych akcií a zároveň preberajú individuálnu iniciatívu.

Európske programy ako **Erasmus+** a **Európsky zbor solidarity** ponúkajú cenné financovanie a podporu pre projekty udržateľnosti vedené mladými ľuďmi. Napríklad projekt **ECF4CLIM** financovaný EÚ aktívne zapojil mladých ľudí do spoluvytvárania 159 intervencií v oblasti udržateľnosti prispôbených miestnym podmienkam. Tieto siahali od zlepšenia životného prostredia až po integráciu učebných osnov a kampane zamerané na budovanie kompetencií.

Podobne aj kurz „**Non-formal Education Activities to Support the GreenComp Framework**“, ktorý v roku 2024 zorganizovala organizácia YouthProAktiv v Bruseli, vybavil pracovníkov s mládežou praktickými metódami zapojenia znevýhodnených mladých ľudí do udržateľných postupov na miestnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

Ďalším relevantným príkladom je projekt **SHARED GREEN DEAL**, v rámci ktorého iniciatíva „Deti za volantom“ v litovskom meste Panevėžys zapojila školákov do plánovania mestskej mobility. Ukázalo sa, ako môžu mladí ľudia prispieť inovatívnymi riešeniami skutočných výziev v oblasti udržateľnosti vo svojich komunitách.

Úloha pedagóga alebo pracovníka s mládežou pri podpore týchto iniciatív je kľúčová. Zahŕňa:

- pomoc mladým ľuďom pri identifikácii problémov, ktoré ich zaujímajú;
- poskytovanie poradenstva v oblasti plánovania a riadenia projektov;
- prepojenie mladých ľudí s relevantnými zainteresovanými stranami a zdrojmi;
- vytváranie priestoru na zamyslenie sa nad dopadom ich konania.

Kľúčovým posolstvom je, že **konanie v prospech udržateľnosti by sa nemalo považovať za niečo, čo sa deje ako výsledok učenia**. Samotné konanie je formou učenia. Vytváraním príležitostí pre mladých ľudí zapájať sa do zmysluplných projektov, spolupracovať s rovesníkmi a inštitúciami a reflektovať dopad svojich činov im pomáhame rozvíjať kompetencie, ktoré potrebujú na to, aby boli aktívnymi aktérmi zmeny počas celého svojho života.

Navrhovanie aktivít a používanie nástrojov

Táto časť ponúka praktické usmernenia pre pedagógov a pracovníkov s mládežou, ktorí chcú navrhnuť vzdelávacie aktivity založené na rámci GreenComp.

Prechod od teórie k praxi sa môže zdať náročný. Nástroje, metódy a príklady uvedené v tomto dokumente si však kladú za cieľ sprístupniť tento proces, štruktúrovať ho a prispôbiť ho rôznym kontextom.

Ako navrhnuť aktivitu založenú na GreenComp Navrhovanie vzdelávacej aktivity založenej na GreenComp nevyžaduje začiatok od nuly. Samotný rámec slúži ako plán. Jeho štyri oblasti kompetencií a dvanásť kompetencií poskytujú jasnú štruktúru na identifikáciu cieľov vzdelávania a výber vhodných metód.

Nasledujúce kroky vám môžu pomôcť pri procese návrhu:

Krok 1: Identifikujte cieľovú(-é) kompetenciu(-e). Začnite výberom kompetencií GreenComp, ktorým by sa mala aktivita venovať. Nie je potrebné pokryť všetkých dvanásť kompetencií naraz. Zamerajte sa na jednu alebo dve, ktoré sú najrelevantnejšie pre danú tému, skupinu a miestny kontext. Napríklad aktivita o plytvaní potravinami by sa mohla zamerať na „systémové myslenie“ a „individuálnu iniciatívu“.

Krok 2: Definujte jasné výsledky vzdelávania. Na formulovanie toho, čo by účastníci mali vedieť, byť schopní robiť alebo cítiť po aktivite, použite vyhlásenia o vedomostiach, zručnostiach a postojoch (KSA) z rámca GreenComp. Udržiavanie špecifických a pozorovateľných výsledkov pomáha pri plánovaní aj hodnotení.

Krok 3: Vyberte si vhodné metódy. Vyberte si metódy učenia, ktoré zodpovedajú kompetenciám aj skupine. Metódy neformálneho vzdelávania sú obzvlášť účinné pre vzdelávanie v oblasti udržateľnosti. Patria sem hranie rolí, debaty, simulácie, rozprávanie príbehov, učenie sa v prírode a kreatívne workshopy.

Krok 4: Zahrňte reflexiu. Každá aktivita založená na GreenComp by mala zahŕňať chvíľku na reflexiu. Tu dochádza k hlbšiemu učeniu. Účastníci prepoja skúsenosť s vlastnými hodnotami, kriticky premýšľajú o tom, čo sa naučili, a zvažujú, ako to uplatniť vo svojom každodennom živote.

Krok 5: Vyhodnotenie a prispôsobenie. Po aktivite si vyhradte čas na posúdenie, či boli dosiahnuté študijné výsledky. Zhromaždite spätnú väzbu od účastníkov a použite ju na zlepšenie budúcich stretnutí. GreenComp je navrhnutý tak, aby bol flexibilný, takže neváhajte upraviť aktivity na základe toho, čo najlepšie funguje pre vašu skupinu.

Mapovanie kompetencií do praxe

Mapovanie kompetencií GreenComp do praxe znamená prepojenie vzdelávacích výsledkov rámca so skutočnými aktivitami, projektmi a programami.

Toto sa dá urobiť na rôznych úrovniach:

- v rámci jedného zasadnutia so zameraním na jednu kompetenciu;
- prostredníctvom série workshopov, postupne rozvíjajúcich viacero kompetencií;
- v rámci väčšieho projektového cyklu, ktorý v priebehu času integruje všetky štyri oblasti kompetencií.

Pri mapovaní kompetencií je užitočné použiť **jednoduchú maticu**. Na jednej osi uvedte kompetencie GreenComp a na druhej plánované aktivity. Potom označte, ktorými kompetenciami sa každá aktivita zaoberá. Toto cvičenie uľahčuje identifikáciu medzier a zabezpečuje vyvážený program.

Tento prístup tiež podporuje **uznávanie vzdelávania**. Nástroje ako Youthpass umožňujú účastníkom dokumentovať kompetencie, ktoré si osvojili počas aktivít neformálneho vzdelávania, čo je cenné pre ich osobný a profesionálny rast.

Vybrané nástroje a krátke príklady prípadov

Na podporu pedagógov a pracovníkov s mládežou pri navrhovaní aktivít založených na GreenComp je už k dispozícii množstvo zdrojov. Tu je výber praktických nástrojov a príkladov.

Súbor nástrojov „**Green Opportunity - Re-design the Future**“ (EPALE, 2025) je cenným zdrojom pre pracovníkov s mládežou, pretože poskytuje praktické metódy neformálneho vzdelávania a aktivity zamerané na udržateľnosť, obehové hospodárstvo a environmentálnu zodpovednosť.

Prostredníctvom interaktívnych workshopov, diskusií a kolaboratívnych vzdelávacích prístupov publikácia podporuje pracovníkov s mládežou v pomoci mladým ľuďom rozvíjať kritické myslenie, aktívne občianstvo a väčšie povedomie o udržateľných postupoch v ich komunitách.

The Toolkit on Green Soft Skills (SALTO Youth, 2024) ponúka 36 aktivít pripravených na použitie, ktoré sú zosúladené s dvanástimi kompetenciami GreenComp. Každá aktivita obsahuje ciele, materiály, podrobné pokyny a otázky na rozbor. Súprava nástrojov je k dispozícii v angličtine, taliančine, slovenčine, slovinčine a španielčine.

The GreenComp in Practice compendium (EntreComp4Transition, 2024) predstavuje dvanásť prípadových štúdií z celej Európy. Tieto ilustrujú, ako zainteresované strany v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy na rôznych úrovniach integrovali GreenComp do svojej praxe. Prípadové štúdie sa týkajú základného a stredného vzdelávania, vyššieho vzdelávania, odborného vzdelávania a neformálneho vzdelávania. Ponúkajú konkrétne nápady a získané poznatky pre každého, kto chce tento rámec zaviesť do svojej práce.

Školiaci kurz „**Non-formal Education Activities to Support the GreenComp Framework**” (YouthProAktiv, 2024), ktorý sa konal v Bruseli, vybavil pracovníkov s mládežou praktickými metódami pre každú oblasť GreenComp.

Zahrnuté aktivity:

- mapovanie prepojení pre systémové myslenie;
- debatné cvičenia o preventívnych opatreniach;
- stretnutia s vizualizáciou scenárov pre budúcu gramotnosť;
- simulácia modelu Európskeho parlamentu zameraná na tvorbu politik udržateľnosti.

Tieto metódy môžu pedagógovia replikovať a prispôbiť vo svojom vlastnom prostredí.

Komunita praxe GreenComp Európskej komisie združuje ľudí a organizácie, ktoré spolupracujú na rozvoji vedomostí, zručností a postojov pre udržateľný život. Je to cenný priestor pre vytváranie sietí, zdieľanie osvedčených postupov a prístup k novým materiálom hneď po ich vývoji.

Pre tých, ktorí hľadajú ďalšiu inšpiráciu, **SALTO Youth Toolbox** poskytuje prehľadateľnú databázu vzdelávacích nástrojov a metód. Mnohé z nich sú špeciálne navrhnuté pre vzdelávanie v oblasti udržateľnosti a možno ich filtrovať podľa témy, oblasti kompetencií a cieľovej skupiny.

Praktické tipy na začiatok

Začnite s tým, čo poznáte. Na používanie GreenCompu nemusíte byť odborníkom na udržateľnosť. Začnite s témou, s ktorou sa vyznáte, a prepojte ju s daným rámcom.

Zapojte mladých ľudí do návrhu. Spoločné vytváranie aktivít s účastníkmi zvyšuje ich angažovanosť a zabezpečuje, že obsah je relevantný pre ich záujmy a realitu.

Zachovajte lokálny charakter. Najväčší vplyv majú často tie aktivity, ktoré sú spojené s vlastnými komunitami účastníkov. Ako východiskové body použite miestne príklady, miestne výzvy a miestne príležitosti.

Spojte sa s ostatnými. Pridajte sa k európskym sieťam, zúčastnite sa školení a zdieľajte svoje skúsenosti. Učenie sa od kolegov je jedným z najúčinnějších spôsobov, ako zlepšiť svoju prax.

Najdôležitejším poznatkom je, že navrhovanie aktivít založených na GreenComp si nevyžaduje vymýšľanie nových metód. Existuje už mnoho vynikajúcich nástrojov. Úlohou pedagóga alebo pracovníka s mládežou je **vybrať si ich, prispôbiť a kombinovať** tak, aby zodpovedali potrebám a realite ich študentov.

Záver

EcoQuest 2 ukázal, že vzdelávanie v oblasti udržateľnosti môže byť intelektuálne náročné a zároveň hlboko ľudské. V jednotlivých kapitolách tejto príručky sa objavuje spoločné posolstvo: **vzdelávanie k udržateľnosti nie je len o prenose informácií o environmentálnych otázkach, ale o podpore študentov, aby pochopili svoj vzťah k svetu, spochybňovali systémy, ktoré ho formujú, predstavovali si lepšiu budúcnosť a prijímali zmysluplné opatrenia vo svojich komunitách.** GreenComp poskytuje pre túto prácu spoločný jazyk, ale skutočná sila rámca spočíva v tom, ako flexibilne ho možno preložiť do praxe v rôznych prostrediach, vekových skupinách a vzdelávacích kontextoch.

Prvým ponaučením z tejto príručky je, že udržateľnosť začína hodnotami. Predtým, ako mladí ľudia môžu konať sebavedomo, potrebujú priestor na preskúmanie toho, na čom im záleží, ako sa vzťahujú k prírode a čo znamená spravodlivosť vo svete poznačenom nerovnosťami. Preto zohrávajú pedagógovia a pracovníci s mládežou takú dôležitú úlohu: nie ako odborníci poskytujúci fixné odpovede, ale ako facilitátori, ktorí vytvárajú prostredie, v ktorom môže prekvitať reflexia, dialóg a zvedavosť. Keď sú študenti vyzvaní, aby prepojili udržateľnosť s vlastným životom, téma sa stáva menej abstraktnou a osobne zmysluplnejšou.

Druhým ponaučením je, že udržateľnosť si vyžaduje kritické myslenie. Environmentálne výzvy sú zložité, vzájomne prepojené a často zakrývané zavádzajúcimi naratívami, zjednodušujúcimi rámcami a greenwashingom. Mladí ľudia potrebujú príležitosti na precvičovanie systémového myslenia, kritickej analýzy a rámcovania problémov, aby sa mohli posunúť nad rámec povrchných reakcií a rozpoznať širšie sociálne, politické a ekonomické rozmery udržateľnosti. Tieto kompetencie nie sú užitočné len na pochopenie problémov, ale sú nevyhnutné aj na pochopenie toho, kde môže k zmene skutočne dôjsť.

Tretím ponaučením je, že budúcnosť nie je daná. Budúcnosť gramotná, prispôsobivosť a prieskumné myslenie pomáhajú študentom pochopiť, že neistota nie je dôvodom na paralýzu, ale priestorom pre kreativitu, odolnosť a samostatnosť. Toto je obzvlášť dôležité v časoch, keď sa mnohí mladí ľudia cítia zahltení klimatickou úzkosťou alebo rozsahom globálnych výziev. Predstavovaním si viacerých možných budúcností a zostávaním otvorenými revíziám si študenti môžu rozvíjať zmysel pre možnosti, ktorý je realistický a nie naivný, nádejný a nie pasívny.

Táto príručka nakoniec zdôrazňuje, že konanie je samo o sebe formou učenia. Konanie v prospech udržateľnosti znamená podporu politickej angažovanosti, kolektívnej akcie a individuálnej iniciatívy spôsobmi, ktoré sú založené na reálnom živote a prepojené s potrebami komunity. Či už prostredníctvom miestneho projektu, simulácie, kampane vedenej mládežou alebo kreatívnej vzdelávacej aktivity, mladí ľudia sa učia najlepšie, keď majú možnosť prispieť, spolupracovať a reflektovať vplyv svojich činov. V tomto zmysle vzdelávanie k udržateľnosti nie je prípravou na občianstvo v nejakej vzdialenej budúcnosti, ale je to občianstvo v praxi už teraz.

EcoQuest2 neponúka pedagógom scenár, ale cestu. Povzbudzuje ich, aby začali s tým, čo vedia, prispôbili sa miestnym realitám, zapojili mladých ľudí do dizajnu a využili množstvo existujúcich nástrojov a zdrojov, ktoré sú už k dispozícii. Publikácia dokazuje, že zmysluplné vzdelávanie v oblasti udržateľnosti si nevyžaduje nanovo vynájsť všetko. Vyžaduje si zámer, otvorenosť a sebavedomie prepojiť hodnoty, myslenie, budúcnosť a konanie v súvislých vzdelávacích skúsenostiach.

Aj keď sa táto príručka končí, jej ústredná výzva zostáva otvorená: vnímať vzdelávanie v oblasti udržateľnosti ako spoločnú zodpovednosť a kreatívnu príležitosť. Úlohou, ktorá nás čaká, nie je len pomôcť mladým ľuďom pochopiť svet taký, aký je, ale aj podporiť ich pri formovaní sveta takým, aký by mohol byť.

REFERENCIE

- Armstrong McKay, D. I. (2024). Two decades of climate tipping points research: Progress and outlook. *Progress in Physical Geography*, 48(6). <https://doi.org/10.1177/29768659241293272>
- Association “Innovative Transfer of Knowledge.” (2024, October 31). Environmental Thinking Toolbox. SALTO Youth Toolbox. <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/environmental-thinking-toolbox.4505/>
- Auzinger, M., & Zarka, Z. (2024, September 17). GreenComp in practice – An evolving framework for sustainability. 3s research & consulting. <https://3s.co.at/greencomp-in-practice-an-evolving-framework-for-sustainability/>
- Bárta, O., Boldt, G., & Lavizzari, A. (2021). Meaningful youth political participation in Europe: Concepts, patterns and policy implications. Council of Europe Publishing. <https://edoc.coe.int/en/youth-in-europe/10301-meaningful-youth-political-participation-in-europe-concepts-patterns-and-policy-implications-research-study.html>
- Beckem, J. M., & Watkins, M. (2012). Bringing life to learning: Immersive experiential learning simulations for online and blended courses. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 16(5), 61–70. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1000091.pdf>
- Bianchi, G., Pisiotis, U. and Cabrera Giraldez, M. (2022). GreenComp The European sustainability competence framework, Punie, Y. and Bacigalupo, M. editor(s), EUR 30955 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.
- CAST. (2024). CAST Universal Design for Learning Guidelines version 3.0. Retrieved from <https://udlguidelines.cast.org>
- Council of Europe & European Commission Youth Partnership. (n.d.). Non-formal learning / education. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/non-formal-learning>
- EcoPatrols. (2024). Environmental goals. <https://eco-patrols.eu/wp-content/uploads/2024/12/MAIN-EcoPatrol-4-Environmental-Goals.pdf>
- EntreComp4Transition. (2024). GreenComp in practice: Case studies on the use of the European competence framework. European Commission. <https://entrecomp4transition.eu/2024/greencomp-in-practice/>
- EPALE.SK. (2025). Toolkit: Circular Economy: Re-design the Future. <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/toolkit-circular-economy-re-design-future>
- European Commission. (2025). Engaging the youth to build a better tomorrow. <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/strategy/strategy-2020-2024/environment-and-climate/european-green-deal/green-deal-projects-support/green-deal-resources/engaging-youth-build-better-tomorrow>
- European Commission. (2025). Learning for the green transition and sustainable development. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/green-education/learning-for-the-green-transition>
- European Commission / EACEA / Eurydice. (2024). Learning for sustainability in Europe: Building competences and supporting teachers and schools. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2024/euridiki/Sustainability-Report-1.pdf>

REFERENCIE

- Futerra. (n.d.). The greenwash guide. https://futerra-assets.s3.amazonaws.com/documents/The_Greenwash_Guide.pdf
- Green Youth Employability. (2024). Toolkit on green soft skills: A toolkit for youth workers based on non-formal education. SALTO Youth. <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/toolkit-on-green-soft-skills-a-toolkit-for-youth-workers-based-on-non-formal-education.4457/>
- Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, E., Mayall, E., Wray, B., Mellor, C., & van Susteren, L. (2021). Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey. *Lancet Planetary Health*, 5(12), 863–873. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3)
- Javorka, Z., Nieth, L., Marinelli, E., Sutinen, L., Auzinger, M., & 3s research & consulting. (2024). GreenComp in practice: Case studies on the use of the European competence framework – Analytical report (NC0524331ENN). Publications Office of the European Union. <https://www.danitacom.org/wp-content/uploads/2024/07/greencomp-in-practice-NC0524331ENN.pdf>
- Kolb, D. (1984). *Experiential Learning: Experience As The Source Of Learning And Development*. https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development
- Lawrance, E. L., Jennings, N., Kioupi, V., Thompson, R., Diffey, J., & Vercammen, A. (2023). Integrating mental health into climate change education to inspire climate action while safeguarding mental health. *Frontiers in Psychology*, 14, 1298623. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1298623>
- Levinson, J. C., et al. (2023). Individual differences in adolescents' civic engagement: The role of environmental sensitivity. *PMC*, 10341440. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10341440/>
- Marchese, R., Vila, J., Kubickova, K., Lisec, A., Pomiato, A., & Balaseviciute, U. (2024). Toolkit on green soft skills: A toolkit for youth workers based on non-formal education. SALTO-YOUTH. https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-4383/TOOLKIT-ON-GREEN-SOFT-SKILL-eng.pdf
- Martínez-Agut, M. P., Monzó-Martínez, A., & Ortiz-Cermeño, E. (2025). Assessment of GreenComp learning in the training of education professionals. *Frontiers in Education*, 10, 1608850. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1608850>
- Niinimäki, K., Peters, G., Dahlbo, H., Perry, P., Rissanen, T., & Gwilt, A. (2020). The environmental price of fast fashion. *Nature Reviews Earth & Environment*, 1, 189–200. <https://doi.org/10.1038/s43017-020-0039-9>
- Quest-EU. (2025, August 27). What is the Green competences framework? QUEST-EU Project. <https://quest-eu.org/policy/what-is-the-the-green-competences-framework/>
- Replay Network. (2024, November 30). SUSTAIN-ABILITY: Shaping Green COMP for the youth field. <https://www.replaynet.eu/en/sustain-ability>

REFERENCIE

- SALTO-YOUTH. (n.d.). Environmental thinking toolbox. <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/environmental-thinking-toolbox.4505/>
- Solve the mystery of what happened to planet Earth. (2023). Save and Game Project (2022-3-HR01-KA210-YOU-000097125). Genially. <https://view.genially.com/657869b8d4e22400134adabb>
- Torales, I. (2025, May 21). GreenComp: Could this initiative transform environmental education for young people? XQ The News. <https://xqthenews.com/en/greencomp-could-this-initiative-transform-environmental-education-for-young-people/>
- Valenti, G. D., Lo Coco, A., Iannello, N. M., Inguglia, C., Pluess, M., Lionetti, F., & Ingoglia, S. (2023). Individual Differences in Adolescents' Civic Engagement: The Role of Civic Discussions with Parents and Environmental Sensitivity. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(13), 6315. <https://doi.org/10.3390/ijerph20136315>
- Vandaele, M., & Stalhammar, S. (2022). "Hope dies, action begins?" The role of hope for proactive sustainability engagement among university students. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-11-2021-0463>
- YouthProAktiv. (2024). Non-formal education activities to support the GreenComp framework. <https://youthproaktiv.org/what/education/international-trainings/the-greencomp-framework-training/>
- Zelena akcija. (n.d.). REST ART booklet. https://zelena-akcija.hr/system/document/1361/doc_files/original/REST_ART_Booklet_EN-compressed.pdf
- Zelena akcija. (n.d.). Tools for sustainable action. https://zelena-akcija.hr/system/document/1365/doc_files/original/ZA_Tools_FIN3.pdf

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú však výhradne názormi autora (autorov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory Európskej únie alebo Výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Ani Európska únia, ani EACEA za ne nenesú zodpovednosť.

Toto dielo je licencované pod licenciou Creative Commons
Uvedenie zdroja –
Neobchodné použitie – Bez
odvodených diel 4.0 Medzinárodná.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>